

שלום, ובהפרת נדרים, וכפי שיבואר להלן.

ויתרחק משלשה דברים: מן המיאון, ומן הפקדונות, ומן הערבונות [שלא יהא ערב], וכפי שיבואר להלן!

ומשנין: כאן שהוא מיאון דמצוה, לצורך קיום מצות יבום מן התורה — שאני!

גופא, תני בר קפרא: לעולם ידבק אדם בשלשה דברים:

בחליצה ולא ביבום — כאבא שאול.

דתניא, אבא שאול אומר: הכונס את יבמתו לשם נוי, או לשם אישות, או לשם דבר אחר, חוץ מאשר קיום מצות יבום — הרי זה כאילו הוא פוגע בערוה של אשת אח. וקרוב בעיני להיות הולד הנולד מהיבום, ממזר.

בהבאת שלום — דכתיב בספר תהלים [פרק לד] "בקש שלום, ורדפהו!"

קט-ב ואמר רבי אבהו: אתיא, בא הלימוד על כך בגזירה שוה — "רדיפה רדיפה", המלמדת על גודל תשלום השכר הצפוי למי שעוסק בהבאת שלום, שהוא כמו השכר למי שגומל חסד, שהקרן קיימת לו לעולם הבא, והפירות בעולם הזה.

כתיב הכא בהבאת שלום [תהלים לד] "בקש שלום, ורדפהו".

וכתיב התם בגמילות חסד [משלי כא] "רודף צדקה וחסד — ימצא חיים, צדקה [בעולם הבא] וכבוד [בעולם הזה]".

בהפרת נדרים — כרבי נתן.

דתניא, רבי נתן אומר: הנודר נדר הרי הוא

חוטא — כאילו בנה במה להקריב עליה קרבן, בשעת איסור הבמות.

והיינו, כשם שהבונה במה כונתו אמנם טובה, שרוצה להקריב עליה קרבן, אך מעשיו אינם רצויים, לפי שאסור להקריב קרבן מחוץ למקום המקדש, בזמן שיש איסור להקריב בבמה — כך הוא במי שנודר נדר, שמתכוון אמנם לטובה, אבל אין הנדר רצוי, לפי שהוא מביא לידי חטא, שלעתים הוא נכשל ואינו מקיימו, ועובר על "לא יחל דברו".

ולכן העוסק בהפרת נדרים, שלא יהיו קיימים — הרי הוא משובח.

והמקיימו לנדר, והיינו, שאינו דואג להפר אותו, אלא עומד על קיומו — כאילו הקריב עליה [על הבמה, בזמן איסור הבמות] קרבן.

ויתרחק משלשה דברים.

מן המיאון — דלמא גדלה, ואז, מיחרטא בה מן המיאון.

מן הפקדונות — בבר מתא, שלא יקבל פקדון מבן עירו, כיון שהוא רגיל להיות אצלו, דבייתה, ביתו של מקבל הפקדון, כי בייתה דמי, דומה הוא למפקיד כאילו הוא ביתו.

דהיינו, שיכול המפקיד ליטול בקלות את פקדונו מבית הנפקד מבלי שהנפקד ישים לב לכך. ולאחר מכן, יחזור המפקיד ויתבע ממנו את פקדונו, או את תשלום דמיו.

מן הערבון — בערבי שלציון.

דאמר רבי יצחק, מאי, מהו ביאור הכתוב דכתיב בספר משלי [פרק יא] "רע ירוע, כי

ערב זר. ושונא תוקעים — יוכיח" ?!

"רע ירוע" — רעה אחר רעה תבא,

"כי ערב זר" — למקבלי גרים, לפי שמערכים גרים, שהם "זרים", בתוך עם ישראל, וכפי שיבואר.

ולערכי שלציון.

על שם מקום הנקרא "שלציון", שמנהג המקום הזה שגובים המלוים את החוב מהערב, ומניחים את הלוה לנפשו.

או שהוא לשון נוטריקון "שלוף דוץ", שהמלוה "שולף" את עצמו מלהתעסק בגביה עם הלוה, ו"תוקע" [שהוא לשון "דוץ"] את עצמו לגבות את חובו ישר מהערב.

ולשון הכתוב "ערב" מכוון גם עליהם.

ולתוקע עצמו לדבר הלכה, שאומר דייני שאלמד תורה, אך לא אקיימה, ואקבל שכר על לימודי. וכמו שנאמר בסופו של הפסוק "ושונא תוקעים יוכיח".

ומבאר הגמרא את שלשת הדברים:

מקבלי גרים — כרבי חלבו.

דאמר רבי חלבו: קשים גרים לישראל, כספחת בעור. וכדברי הכתוב בישעיה [פרק יד] "ונלוה הגר עליהם, ונספחו על בית יעקב".

וקשים הגרים לישראל, לפי שאינם בקיאים בדקדוקי המצוות, ואינם נוהגים כהלכה, ולמדים ישראל מהם לעשות כמותם.

ערבי שלציון — דעבדי "שלוף דוץ". כמבואר לעיל.

תוקע עצמו לדבר הלכה —

דתניא, רבי יוסי אומר: כל האומר על עצמו "אין לו תורה", דהיינו, איני עוסק בתורה — אין לו שכר על לימוד תורה!

והוינן בה: פשיטא שאין לו שכר על תורה שלא למד!

ומשנינן: אלא, כך יש לומר: כל האומר אין לו אלא תורה, שדי לו בלימוד תורה, מבלי לקיים מצוותיה — אין לו שכר אלא על לימוד תורה.

ופרכינן: הא נמי — פשיטא הוא, שהרי לא קיים מצוות אחרות מלבד תלמוד תורה?!

ומסבירה הגמרא הסבר אחר:

אלא, כך השמיענו רבי יוסי, דאפילו שכר על לימוד תורה, אין לו.

ומבאר הגמרא: מאי טעמא הפסיד את שכרו על לימוד תורה שלמד?

אמר רב פפא, אמר קרא [דברים ה] "ולמדתם — ועשיתם".

כל שישנו בעשיה של מצות התורה — ישנו בשכר של למידה.

כל שאינו בעשיה — אינו בשכר של למידה.

וחזרת הגמרא ומעמידה את ההסבר הקודם:

ואיבעית אימא, לעולם כדאמריתו מעיקרא, שכל האומר "אין לו אלא תורה" — אין לו אלא שכר על תורה.

ומה שהקשינו שדבר פשוט הוא, יש לתרץ:

אמר רבי יונתן שאין לו לדיין לבטוח בעצמו אלא לירא מהכרעת הדין:

לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין יריכותיו, וניהנם פתוחה לו מתחתיו.

שנאמר [שיר השירים ג] "הנה מטתו שלשלמה, ששים גבורים סביב לה, מגבורי ישראל — מפחד בלילות".

"מטתו שלשלמה" — הכונה היא לבית המקדש, ששם הוא מקומו של הקב"ה, שהוא מלך שהשלום שלו. וסמוך לבית המקדש נמצאת לשכת הגזית, ובה מושב הסהנדרין.

וה"גבורים" — הם הדיינים, שצריכים גבורה לדון, מפחד של גיהנם, שדומה ללילה, כי שם לא ידונו נכון, וייענשו על טעותם.

רבן גמליאל אומר: אם מיאנה מיאנה, ואם לאו, תמתין עד שתגדיל, ותצא הלזו משום אחות אשה.

בעא מיניה רבי אלעזר מרב: מאי טעמא דרבן גמליאל שאמר, כשתגדיל אשתו, תצא אז היבמה אפילו בלי חליצה, כדין ערות אחות אשה?

האם משום דקסבר שקידושי קטנה "מיתלא תלו", שתלויים ועומדים הם, לפי שמעשה הקידושין של קטנה אינו יכול לחול מן התורה בהיותה קטנה, אבל, וכי גדלה הקטנה — גדלי קידושיה בהדה, יחד עמה! (1)

לא צריכא, דקא מגמר לאחריני, שהוא מלמד תורה לאנשים אחרים, זהם אזלי ועבדי, הולכים ומקיימים את המצוות על פי לימודו.

מהו דתימא אית ליה אגרא לדידיה, שיש לו שכר על קיום מצוות שעשו האחרים על פי מה שלמדם, אף על פי שהוא אינו מקיים מצוות אלא רק לומד תורה ומלמדה.

קא משמע לן שקיום המצוות על ידי אחרים שלימדם תורה אינו מזכה אותו בשכר המצוות, לפי שהוא עצמו אינו מקיים מצוות.

ומביאה הגמרא הסבר שלישי:

ואיבעית אימא, "תוקע עצמו לדבר הלכה" — מדובר בדיינא, דאתי דינא לקמיה, בדיין שבא דין לפניו, וגמר הלכה, ואין הוא יודע את ההלכה כדין שלפניו אלא הוא יודע מה היא ההלכה במקרה דומה, ומדמי מילתא למילתא, ומדמה את המקרה שבא לפניו להלכה במקרה האחר.

ואית ליה רבה, ויש לו רב במקומו, שיכול הוא לשאול את ההלכה ולדעת אותה על בוריה מבלי לדמות מילתא למילתא, ולא אזיל משאיל, ואין הוא הולך לשאול את הרב מה היא ההלכה, אלא "תוקע" את עצמו להשען ולסמוך על עצמו, לפסוק לבדו את ההלכה על ידי דימוי של מילתא למילתא.

כמו שמצינו דאמר רבי שמואל בר נחמני

1. — איגלאי מילתא למפרע שזיקת היבמה, אחותה, אינה כלום!

1. רש"י מבאר שכאשר היא נעשית גדולה תופסים בה הקידושין מעיקרא, ולכן, כשגדלה

והיינו, שלא חלו קידושיה מן התורה אלא כל זמן שהיא קטנה. אבל משהגדילה – חלו עתה קידושיה שקיבלה בהיותה קטנה, מאליהם, ואע"ג דלא בעל אותה בעלה לאחר

שגדלה, ולא עשה בה עתה כל מעשה קידושין, או מעשה אישות היכול להחשב כקידושין, בכל זאת היא מקודשת לו מן התורה.

את דברי הרשב"א:

"לפי ש[בשעה שהגדילה] יש כאן סברא ואומדנא, ששניהם רוצים בקידושי תורה עכשו, כיון שרצונם בזוגם, וכבר הגדילה, ועל דעת כן קדשה – ודאי עומדים הם גם עתה בשעת הקידושין.

וכיון שהגדילה, והיא תחתיו, יש כאן עדים על הקדושין של עכשו.

ותופסים עתה קידושיה – מכח הכסף שקיבלה בקטנותה. היות ותקנו חכמים שתזכה אז בכסף קידושיה, שקבלתם עבור [קידושי קטנה], גם עבור קידושיה של עכשו, בגדלותה, שעל ידי קנין דרבנן נחשב הדבר שקבלה את הכסף גם בשביל קידושיה בשעת גדלותה.

ויתכן, כי מה שלא נפסק דין זה להלכה, הוא משום שלהלכה אין כח בידי חכמים לאחוז שני דברים, גם להקנות לה את הכסף על אף שהיא עתה קטנה, ואינה מתקדשת בו עתה מן התורה אלא רק מדרבנן, וגם לומר שכסף זה יהיה כסף קידושיה מן התורה כשתגדיל".

ובדברי החזון איש אפשר לתרץ את קושיית האחרונים, שלכאורה הרשב"א סותר עצמו בדבריו לעיל [מד א], שהוא הקשה שם על דברי רש"י הסובר שאם קטן "מסר" לקטנה קידושין בערב היום שבו הם עומדים להיות גדולים, ואמר שיחולו הקידושין למחרת, חלים הקידושין. והרי אין אדם קונה דבר שלא בא לעולם, ובזמן קטנותם הם אינם יכולים לקנות ולהקנות!?

עיין במשנה למלך פרק ד' מהלכות אישות הלכה ז, ובמגיה שם, ובחידושי רבי שמואל את שמב. ולדברי החזון איש אין מקום לקושייתם.

ודנו רבותינו הראשונים והאחרונים בעצם חידוש הגמרא, שחלים בה קידושין על אף שלא בעל אותה משהגדילה. ובחידושו של רש"י, שחלות הקידושין היא למפרע, על זמן קטנותה! ונאמרו בביאור הדברים בראשונים ובאחרונים כמה מהלכים, אשר יסודות דיני קנין ודיני אישות תלויים בהם, ורק חלק קטן מהדברים יבואר כאן.

השאלות היסודיות הן:

א. כיצד יכול מעשה קידושין של קטנה לחול בגדלותה מן התורה, כאשר קטנה אינה יכולה לקדש עצמה מן התורה בקטנותה.

ב. כסף הקידושין שניתן לה הרי היה עבור קידושין דרבנן, שחלו בה בהיותה קטנה, וכיצד יכול כסף זה לשמש כסף קידושין לקידושי תורה שיחולו בו רק משתגדיל [ולרש"י, הסובר שיחולו בה הקידושין למפרע, גם קשה, כי הרי עד שגדלה הועיל הכסף הזה לקידושי דרבנן, ואיך יתכן שמשעה שתגדיל יועיל הכסף הזה לעשותה למפרע מקודשת מן התורה].

ג. אם נאמר שחלים הקידושין מן התורה כשהגדילה, האיך יש עדים על החלות הזאת של קידושין מן התורה, בשעה שהגדילה, והרי אינו חוזר ומקדשה אז בקידושי תורה בפני עדים?

הרשב"א חולק על רש"י, וסובר שהיא מקודשת מן התורה משעה שגדלה, ולא למפרע. לפי שכל המקדש קטנה, הרי זה כאילו אמר לה כשמקדשה בקטנותה "התקדשי לי – לאחר שתגדילי", וכסף קידושיה שקיבלה ממנו יוצר שעבוד, שקיים בשעה שגדלה, ואז חלים קידושיה מן התורה.

והחזון איש [אבה"ע סא אות ה] כתב להסביר

אין. אז תצא אחותה משום אחות אשה בלי חליצה.

אבל **אי לא בעל** את אשתו משהגדילה — **לא** תצא אחותה משום אחות אשה בלי חליצה, שהרי עדיין היא זקוקה לו מן התורה.

אמר ליה רב: היינו טעמא דרבין גמליאל, משום דקסבר רב שהמקדש אחות יבמה — נפטרה יבמה, והלכה לה.

ולכן, רק **אי בעל** את אשתו משהגדילה, אין, אז תצא אחותה בלי חליצה. אבל **אי לא בעל** — **לא** תצא אחותה, אלא בחליצה.

אמר רב ששת: אמינא, סברתי, כי ניים ושכיב רב, בשעה ששכב רב כשהוא מנומנם, אמר להא שמעתא, ענה כך רב לרבי אלעזר, על שאלתו.

דהרי **תניא: המקדש את הקטנה** — קידושיה **תלויין**.

ומוכיח רב ששת: **מאי**, מה היא משמעות דברי הברייתא ש"קידושיה תלויין", **לאו**, הלא כך היא משמעותם, שהם תלויים ועומדים עד שתגדיל, **כי**, כאשר גדלה, כשתגדל הקטנה — **גדלי** קידושיה **בהרה**, יחד עמה, והרי היא נהיית אשתו מן התורה, **אף על גב דלא בעל** אותה, אלא חלים עתה מן התורה קידושיה שעשה בה בשעת קטנותה.

אמר ליה רבין ברבי רב נחמן לרב ששת: לא לכך התכוונה הברייתא באומרה ש"קידושיה תלויים", אלא להיפך, שלדעת הברייתא, אין נעשים קידושיה מן התורה כשהיא גודלת, אלא הם תלויים בכך שיבעול

ולכן תצא אחותה בלי חליצה. כי מתברר עתה, משהגדלה, למפרע, שלא היתה כל זיקה בין אחותה ליבם, היות והועילו קידושיה באחותה [שעשה בה עוד לפני נפילתה של האחות ליבום, אם כי חלותם היא רק בזמן שהגדילה].

וכמו בכל נפילה ליבום של ערות אחות אשה מן התורה, שלא נוצרת כלל זיקה בין היבמה ליבם, ולכן אין היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק!

או דלמא, אכן חלה הזיקה בין היבמה ליבם, כי לא הועילו קידושיה באחותה בהיותה קטנה מן התורה כלל. ואם לא יבוא עליה משהגדילה, ולא יקנה אותה לאחר שהגדילה, לא יחולו הקידושין שעשה בה בקטנותה, ולא תצא אחותה היבמה משום אחות אשה.

ומה ששינינו בדעת רבן גמליאל, שלאחר שהגדילה תצא אחותה היבמה ללא חליצה — הוא מפני שבא עליה וקנאה, לאחר שהגדילה.

וקידושיה עתה יש בכוחם להפקיע את הזיקה של אחותה שהיתה בה עד עתה מן התורה, **משום דקסבר רבן גמליאל שיבם המקדש אחות יבמה שנפלה לפניו ליבום — נפטרה בכך היבמה והלכה לה.**

וחולק רבן גמליאל על רבי יהודה בן בתירא, הסובר לעיל [בדף מא א] שהמקדש אחות יבמה, אין קידושיה מפקיעים את הזיקה [לפחות מדרבנן], ורק נישואין מפקיעים אותה.

ולפי הצד הזה, רק **אי בעל** את אשתו לאחר שהגדילה, שקנאה בכך לאשה מן התורה,

מן התורה, אבל **אי לא בעיל** אותה בעלה כשתגדל, **לא** תהיה אשתו מן התורה! ?

והא איתמר: **קטנה שלא מיאנה** בבעלה בעת היותה קטנה, והגדילה, ועמדה ונשאת לאדם אחר, בלי שקיבלה גט מבעלה —

רב אמר אינה צריכה גט משני, שאין נישואיה אליו כלום, לפי שהיא אשתו של הראשון.

ושמואל **אמר צריכה גט משני**, כיון שנישואיה לראשון אינם אלא מדרבנן.

ומוכח שלפי רב היא נחשבת נשואה לראשון מן התורה, משתגדל.

ומניחה הגמרא: **מאי לאו**, האם לא מדובר, קי-א בכגון **דלא בעל** אותה בעלה כשתגדלה, ובכל זאת היא מקודשת לו מן התורה לפי רב, היות וחלו עתה הקידושין שנעשו בה בקטנותה!

ודוחה הגמרא: **לא** מדובר בשלא בעל. אלא בכגון **דבעל** אותה משהגדילה, וסתם ביאתה בה כשהגדילה היא לשם קידושין מן התורה, שהרי יודע הוא שקידושי קטנה אינם כלום.

ותמהה הגמרא: **אי** מדובר **דבעל** אותה בעלה, והרי היא קנויה לו מן התורה, אם כן, **מאי טעמא דשמואל**, שהצריכה גט מהשני, והרי אין תפיסת קידושין באשת איש?

ומשנינן: **קסבר** שמואל **שכל הבעל** — על דעת קדושין הראשונים הוא **בעל**. שאינו מכוון בשעה שבא עליה בגדלותה, לקנותה עתה מן התורה, אלא הוא ממשיך את האישות הקודמת, שאינה אלא מדרבנן, ולכן היא צריכה גט מהשני.

אותה, ובביאתו הוא יקדשנה וישאנה לו לאשה, מן התורה.

וכך אמרה הברייתא: **הא מילתא דקטנה**, אותם קידושין שתיקנו חכמים לקטנה, שיוכלו אמה או אחיה לקדשה ולהשיאה — אין הקטנה סומכת עליהם, אלא היא חושבת למאן בו.

כי הרי עתיד נישואיה עמו כשתגדל אינו בטוח, כי כל זמן שהיא קטנה קידושיה הם **"מיתלא תליא וקיימא"** — תלויים ועומדים הם בספק מה יעשה בה בעלה כשתגדל.

כי רק **אי בעל** אותה בעלה כשתגדל, **אין**, אז היא תהיה לאשתו מן התורה.

אך **אי לא בעל** אותה בעלה לאחר שתגדל, **לא** תהיה אשתו מן התורה.

ודבר זה, שכל עתיד נישואיה עמו הוא בספק מה יעשה עמה בעלה כשתגדל, גורם לה שלא תסמוך דעתה על קידושין אלו עתה, אלא חושבת כל הזמן למאן בקידושיה.

משום **דאמרה: הוא**, מצבו של בעלי, **עדיף מינאי**, מהמצב שלי.

כי כשאגדל אהיה תלויה ברצונו, שאם יבעל אותי אהיה אשתו מן התורה, ואם לא יבעלני יכול הוא להוציאני בגט בעל כרחי. אך אני לא אוכל אז למאן, כי לא מועיל המיאון אלא בקטנות.

ואנא, ואני, מצבי עתה, כאשר אני קטנה — **עדיפנא מיניה**, עדיפה אני עתה ממנו, כי ביכולתי למאן ולצאת בלא גט.

ומקשה הגמרא: וכי **סבר רב** שרק **אי בעיל** בעלה כשתגדל, **אין**, אז היא נהיית לאשתו